

EL TREN DELS NENS

Proposta didàctica de Ramon Breu

SINOPSI

El tren dels nens (Il treno dei bambini) és una pel·lícula italiana coescrita i dirigida per Cristina Comencini, basada en la novel·la homònima de Viola Ardone. Es va estrenar al 19è Festival de Cinema de Roma el 20 d'octubre de 2024.

El 1946, Antonietta, una mare napolitana que viu en unes condicions més que precàries, s'avé a que el seu fill Amerigo viatgi al nord d'Itàlia per viure amb una família d'acollida, com a part de la iniciativa *Trens de la felicitat*, organitzada pel Partit Comunista d'Itàlia per salvar de la fam a molts nens del sud del país.

Quan el nen i nenes són a punt d'emprendre el viatge, una vella dona monàrquica espanta les famílies perquè vol que no enviïn la canalla al nord, ja que, diu ella, seran maltractats pels comunistes, deportats a Sibèria i devorats per caníbals o ficats en forns. Els militants comunistes la contradiuen i asseguren a les famílies que els nens estaran ben cuidats.

Un cop a Mòdena, els nens són recollits un per un per les seves famílies d'acollida. Amerigo és el darrer. És acollit a contracor per Derna, una ex partisana que viu sola després de perdre el seu company a la guerra. Al dia següent, Derna presenta el nen al seu germà Alcide i als seus fills, Revo, Luzio i Nario. Alcide li ensenya a Amerigo múltiples habilitats com ara a tocar el violí, fet que apassiona al nen napolità. Passen els dies i l'Amerigo entra en conflicte amb en Luzio, perquè aquest està gelós de l'afecte del seu pare cap al nouvingut

FITXA DE LA PEL·LÍCULA

Títol: *Il treno dei bambini*

Direcció: Cristina Comencini

Guió: Basat en la novel·la de Viola Ardone. Furio Andreotti; Giulia Calenda; Camille Dugay; Cristina Comencini

Producció: Carlo Degli Esposti

Director de fotografia: Italo Petriccione

Muntatge: Esmeralda Calabria

Música: Nicola Piovani

Any: 2024

Durada: 106 minuts

Intèrprets: Barbara Ronchi (Derna); Serena Rossi (Antonietta); Christian Cervone (Amerigo, nen); Stefano Accorsi (Amerigo, adult); Francesco di Leva (Pinxo); Antonia Truppo (Maddalena Criscuolo); Monica Nappo (Zandraglona); Dora Romano (Pachiochia); Beatrice Schiros (mestra Ferrari); Ivan Zerbinati (Alcide); Lucio Morano (Luzio); Jacopo Pagano Guerrieri (Rivo).

ACTIVITATS DE COMPREENSIÓ I REFLEXIÓ

1. Com són les condicions de vida del petit Amerigo al seu Nàpols natal?
2. Què pretenen els impulsors del *Tren dels nens*? Qui són aquests impulsors?
3. Qui són els que estan en contra del tren? Quina ideologia tenen?
4. Qui és el *Pinxo* o l'anomenat *Agallas*, en versió castellana? Quins negocis fa amb l'Antonietta, la mare del noi?
5. Quan el tren marxa, per què els nens llancen els seus abrics per la finestra?
6. Situeu en un mapa d'Itàlia, Nàpols i Mòdena.
7. Quines diferències troben els nens entre el sud d'on vénen i el nord que els acull?
8. Com és la Derna? Què li ha passat que està tan turmentada?
9. Com és l'Alcide, el germà de la Derna, i la seva família?
10. Per què en Luzio està tan gelós de l'Amerigo?
11. Quins plans té l'Antonietta per al seu fill quan aquest torna a Nàpols? Per què creus que, d'alguna forma, li amaga les cartes i els paquets de la Derna?
12. Per què el noi decideix abandonar la seva mare i marxar definitivament al nord?
13. Un cop de tornada a Mòdena, quin fou el destí de l'Amerigo, fins arribar a ser una gran violinista?
14. Us heu fixat amb el cognom de l'Amerigo de gran? Què deu voler dir aquest detall?
15. Al final de la pel·lícula, la veu en off de l'Antonietta diu: "A vegades t'estima més qui et deixa marxar que qui et reten".
16. Quin símbol creieu que té el violí de l'Amerigo?

LLENGUATGE I TÈCNiques AUDIOVISUALS

1. En el minut 4 del film veiem un primer pla d'Amerigo tocant el violí en ple concert. Quina intenció tenen els primers plans en cinema?
2. *El tren dels nens* és ple de flashbacks o salts enrere en la narració. N'hi tants que gairebé es tracta d'un moviment pendular. Però, què és un flashback? Quants n'hi ha en total al llarg del film?
3. En el minut 20 apareix el nen Amerigo sota la pluja mentre la càmera descriu un angle picat sobre ell. Què és un picat? Quina significació té en aquell moment de la pel·lícula?
4. Anem ara al minut 24. Els nens que han de marxar en el tren s'estan dutxant i la càmera fa una *tràveling*. Què és un *tràveling*?
5. En el minut 38 veiem un contrapicat de la Derna. Expliqueu quin significat té habitualment aquesta angulació.
6. L'obra que ens ocupa té una influència clara del neorealisme cinematogràfic. Prepareu una definició sobre aquest corrent estètic.

Consulteu aquest blog si teniu algun dubte:

<http://llenguatgecinematografic.wordpress.com/>

PANTALLA DE LECTURES

LA HISTÒRIA EN QUÈ ES BASA *EL TREN DELS NENS*

Any 1946. Les conseqüències de la Segona Guerra Mundial són patents en els països més perjudicats pel conflicte. Itàlia experimenta una època de reconstrucció marcada per la pobresa i la gana, fet que obliga a molts pares a prendre una decisió difícil: mantenir els seus fills al seu costat, malgrat que la destrucció i la devastació de la zona els condemnarà a una infantesa i joventut de patiment, o enviar-los al nord del país amb famílies temporals, on les oportunitats de futur seran més nombroses i podran créixer en un entorn més esperançador.

Aquesta és la història de *El tren dels nens (Il treno dei bambini)*. (...) Una història de sacrifici, però també d'amor incondicional. (...) Basada en la novel·la homònima de Viola Ardone, publicada el 2019 i traduïda a trenta-sis idiomes, *El tren dels nens* narra el procés d'adaptació que l'Amerigo (interpretat per Christian Cervone), un nen de set anys, ha de dur a terme lluny de casa seva. Vivia amb la seva mare Antonietta (Serena Rossi) a Nàpols, al sud, on la pobresa i la destrucció de les ciutats havia convertit la zona en un lloc inhòspit, en especial per als nens i nenes. Per aquesta raó, la seva mare pren la decisió d'inscriure el seu fill en el programa *Trens de la felicitat*, que duia aquests nens al nord, on eren educats, alimentats correctament i acollits per famílies temporals. A pesar de la difícil decisió de separar-se del seu fill, l'Antonietta sap que és la millor solució perquè l'Amerigo creixi en un bon entorn. En aquesta nova experiència en la Itàlia de postguerra, el nen trobarà l'estimació de la Derna (Barbara Ronchi), la dona que l'acull i que fa possible que per primer cop en la vida de l'Amerigo, aquest no hagi de conviure amb el fam i la pobresa.

Aquesta emotiva història, que parla de la pèrdua, de l'amor incondicional i dilemes emocionals, reflecteix les històries reals de milers de nens i nenes que a mitjans del segle XX van abandonar casa seva en un tren que perseguia noves oportunitats. Itàlia havia participat fervorosament de la mà de la dictadura de Mussolini a la Segona Guerra Mundial al costat d'Alemanya nazi i el Japó imperial, formant les tres nacions que constituïen l'Eix. Després de la victòria dels aliats, els països perdedors s'enfrontaren a una postguerra marcada per la destrucció i la devastació.

Les ciutats del sud d'Itàlia patien una gran escassetat de recursos, el que contrastava amb la situació del nord. Per aquesta raó, entre 1945 i 1952, el Partit Comunista Italià i la Unió de Dones Italianes van endegar una iniciativa que buscava alleugerir el patiment dels nens de les zones més pobres: *el Trens de la felicitat* van traslladar uns 70.000 nens com l'Amerigo al nord d'Itàlia, separant-los de les seves famílies, però fent possible que accedissin a una educació, a una alimentació i a una estabilitat de qualitat.

En aquestes llars temporals, els nens i nenes que no coneixien cap altra realitat que la pobresa i els estralls de la guerra, van prendre contacte amb altres realitats que els van permetre millorar la seva qualitat de vida.

<https://www.infobae.com/espana/cultura/2024/12/17/la-historia-en-la-que-se-basa-el-el-tren-de-los-ninos-pelicula-que-triunfa-en-netflix-asi-era-el-tren-de-la-felicidad-tras-la-segunda-guerra-mundial/>

Traducció i adaptació de l'autor.

Activitats

1. Què pretenien *els Trens de la felicitat*?
2. Investigueu la situació de postguerra dels dos altres països vençuts a la Segona Guerra Mundial, Alemanya i el Japó.
3. Com valoreu l'actuació del Partit Comunista d'Itàlia reflectida en aquesta pel·lícula? Us ha sobtat, tenint en compte els estereotips que apareixen en altres pel·lícules sobre els comunistes?

CAMINAR I COMPTAR PUNTS

La mare al davant i jo al darrere. Pels carrerons del Quarteri Spagnoli la mare camina de pressa: cada pas seu en són dos de meus. Miro les sabates de la gent. Sabata en bon estat, un punt; sabata foradada, perdo un punt. Sense sabates, zero punts. Sabates noves, una estrella. Jo de sabates meves no n'he tingut mai, porto les dels altres i sempre em fan mal. La mare diu que camino de tort. No és culpa meva. Són les sabates dels altres. Tenen la forma dels peus que les han dut abans que jo. Han agafat els seus hàbits, han fet uns altres camins, uns altres jocs. I, quan m'arriben a mi, què en saben, de com camino jo i d'on vull anar? S'hi ha d'acostumar a poc a poc, però mentrestant el peu em creix, les sabates em queden petites i ja hi tornem a ser.

La mare al davant i jo al darrer. No sé pas on anem, ella diu que és pel meu bé. En realitat es tracta d'alguna cosa desagradable, com amb els polls. És pel teu bé, i vaig acabar amb el cap pelat. Per sort, al meu amic Tommasino també li van deixar el cap pelat pel seu bé. Els nostres companys del carreró es burlaven de nosaltres, ens deien que semblàvem dues calaveres sortides del Cimitero delle Fontanelle.

(...) La mare camina pel mig del carrer sense mirar en cap moment a terra. Jo arrossego els peus i sumo els punts de les sabates per fer-me passar la por. Compto amb els dits fins a deu i després torno a començar. Quan arribi a deu vegades deu passarà alguna cosa bona, el joc va així. La cosa bona de moment no ha passat mai, potser perquè he comptat malament els punts. A mi el números m'agraden molt. Les lletres, en canvi, no: quan estan soles les reconec, però quan es barregen per fer les paraules em confonc. Diu la mare que jo no he de pujar com ella, i és per això que em va fer anar a l'escola. Jo hi vaig anar, però no m'hi vaig trobar a gust. En primer lloc, els companys xisclaven i tornava a casa amb mal de cap, l'aula era petita i feia pudor de peus suats. A més a més, m'havia de quedar tota l'estona quiet i callat rere un pupitre dibuixant palets. La mestra tenia la barbata sortida i parlava papissot, i qui se'n reia rebia una plantofada al cap. Jo en cinc dies en vaig rebre deu. Les vaig comptar amb

els dits com els punts de les sabates, però no vaig guanyar res. O sigui que a l'escola no hi vaig voler tornar.

Ardone, V. (2020) *El tren dels nens*. Barcelona. Columna, Pàgs. 7-9.

Activitats

1. En què consisteix el joc que s'ha inventat l'Amerigo?
2. Què demostra la imaginació del noi?
3. Comenteu la frase: "Què en saben (les sabates donades), de com camino jo i d'on vull anar?".
4. Com és que, veient la pel·lícula, no sabíem res del pas de l'Amerigo per l'escola?

DERNA

A l'altra banda de la sala, la Maddalena parla amb una senyora amb una faldilla grisa, una brusa blanca i un abric. Deu ser la que torna els nens sobrers, perquè du al pit l'agulla amb la bandera dels comunistes i fa una cara d'allò més seriosa. Té els cabells rossos, però no com els de la Zandragliona, sinó d'un groc més suau. La Maddalena li toca l'espatlla i parla en veu baixa. La senyora l'escolta i no es belluga, ni tan sols quan la Maddalena m'assenyala. Després abaixa el cap unes quantes vegades, com dient sí, sí, d'acord, me n'ocupo jo. Se m'acosten totes dues. Jo em poso bé la jaqueta i m'aixeco.

—Em dic Derna—diu.

—Amerigo Speranza—dic jo, i allargo la mà com he vist que feia en Tommasino amb l'home del bigoti agrisat. Ella me l'estreny, però no gaire.

La senyora no té ganes de parlar, és evident que té pressa per tornar-me a casa. La Maddalena em fa un petó al front i s'acomiada de mi:

—Au, Ameri, et deixo en bones mans.

—Som-hi fill, que és tard. No sigui que perdem l'autobús—diu la senyora, tot seguit m'agafa d'un braç i m'estira endavant.

Sortim de pressa, ella i jo, com dos lladres que s'escapoleixen abans que els detingui la policia. Caminem molt a prop l'un de l'altre, amb el mateix pas, ni ràpid ni lent, i arribem davant de l'estació de trens, a una gran plaça de llambordes vermelles i plena d'arbres.

—On som? —pregunto tot confós.

—Això és Bolonya. És un ciutat bonica. Però nosaltres hem d'anar cap a casa.

—Em porteu a casa, senyora? —pregunto jo.

—Esclar, fill.

—Però no hem d'agafar el tren?

—S'hi arriba abans amb autobús.

—Doncs anem—dic jo.

A la parada començo a tremolar.

—Tens fred—diu.

Jo sento que m'estremeixo per tot el cos, però no sé si és de fred o de por. La senyora s'obre l'abric, l'estén i m'hi embolcalla.

—Amb aquest fred i aquesta humitat ens els envien aquí dalt sense abric, valga'm Déu...

Jo no dic res dels abrics llançats per les finestres, ni de les mares que els posaven als altres nens. Penso en la cara que farà la mare quan em vegi tornar com les sobralles del mercat, i em fico les mans a les butxaques de la jaqueta. Només allavòrens m'adono que encara hi tinc la poma que em va donar ella abans de marxar. La trec, però no me la puc menjar, perquè tinc l'estómac encongít.

—Un de normal i un de reduït—diu la senyora al venedor de bitllets quan arriba l'autobús.

Hi pugem i ens asseiem de costat. Les sabates noves em fan mal, sembla que en comptes d'un dia faci un any que les porto. L'autobús es posa en marxa, s'ha fet fosc, i els ulls se'm tanquen de cansament. Abans d'adormir-me, sense que es vegi, me les trec i les empenyo cap a sota del seient. De què serveixen, a hores d'ara? Descalç anava abans de marxar i descalç me'n torno.

Ardone, V. (2020) *El tren dels nens*. Barcelona. Columna, Pàgs. 91-93.

Activitats

1. Quines diferències trobeu entre aquest passatge de la novel·la i l'escena de la pel·lícula que hi correspon?
2. A què creieu que responen aquestes diferències?
3. On creu que va l'Amerigo?

ASPECTES DIDÀCTICS PER AL PROFESSORAT

Elements de debat, reflexió i aprenentatge:

- Efectes i conseqüències de la Segona Guerra Mundial.
- Causes dels desequilibris econòmics dins d'un mateix Estat.
- El poder alliberador de la música i la cultura.
- La lluita per la millora de les condicions de vida de la classe treballadora.
- La militància política per transformar la societat.
- Actituds de solidaritat ciutadana davant de situacions d'injustícia i perill.
- El paper dels partits comunistes de l'Europa Occidental durant el segle XX.
- El debat sobre mantenir o no la memòria democràtica.

Objectius formatius

- Conèixer moviments de solidaritat per millorar la vida de les persones.
- Analitzar el corrent immigratori de la segona part del segle XX a Itàlia i a Espanya.
- Considerar la militància política com a element de transformació de les societats.
- Valorar les causes de la pobresa i el subdesenvolupament.
- Reflexionar sobre la necessitat de mantenir la memòria de les guerres i els seus efectes.
- Estudiar i analitzar obres cinematogràfiques